

L'arribada de Maria Montessori a Barcelona i el Curs Internacional de 1916

The Arrival of Maria Montessori in Barcelona and the International Course of 1916

Daniel Cañigueral Viñals

danileina@gmail.com

Montessori Association International (AMI)

Data de recepció de l'article: setembre de 2021

Data d'acceptació: abril de 2022

RESUM

La doctora Maria Montessori és una de les dones més reconegudes mundialment per la tasca a favor de l'educació dels infants. Tot i que disposem de molts estudis i escrits sobre la seva obra, hi ha encara molt per conèixer sobre la seva trajectòria, especialment en els anys de la vinculació amb Barcelona i Catalunya. En aquest article pretenc aportar algunes dades noves sobre els motius i circumstàncies de la seva arribada i el primer Curs Internacional a Barcelona. Al voltant de la seva proposta educativa, la Mancomunitat va aglutinar molts dels projectes que tenia per millorar aquella societat catalana de principis de segle. Eladi Homs va ser un dels encarregats de gestionar aquests primers anys. La recuperació de la seva correspondència personal ha donat llum a molta informació fins ara desconeguda. La col·laboració de la doctora Montessori amb les institucions catalanes es veu estroncada el 1922, però es recupera amb molta més força a partir del 1929, quan torna a viure a Barcelona. El fet de conèixer més bé els detalls i circumstàncies de la seva obra i influència a Barcelona ens

dona pistes per entendre l'evolució posterior de l'anomenada renovació pedagògica catalana, que encara continua ben viva avui.

PARAULES CLAU: Maria Montessori, Mancomunitat de Catalunya, renovació pedagògica, Eladi Homs, Curs Internacional Montessori, Anna Maccheroni.

ABSTRACT

Dr. Maria Montessori is one of the most recognized women in the world for her work in educating children. Although there are many studies and writings on her work, there is still much to know about his career, especially in the years of the connection with Barcelona and Catalonia. In this paper I intend to provide some new data on the reasons and circumstances of her arrival and her first international course in Barcelona. The Mancomunitat of Catalonia organized around her educational proposal many of the projects to improve that Catalan society at the beginning of the century. Eladi Homs was one of the people in charge of managing these first years. The recovery of his personal correspondence has given birth to hitherto unknown information. Dr. Montessori's collaboration with Catalan institutions was cut short in 1922 but she recovered much more strongly from 1929 when she returned to live in Barcelona. Knowing better the details and circumstances of her work and influence in Barcelona gives us clues to understand the subsequent evolution of the so-called Catalan pedagogical renewal that is still very much alive today.

KEY WORDS: Maria Montessori, Mancomunitat de Catalunya, pedagogical renewal, Eladi Homs, International Montessori Course, Anna Maccheroni.

RESUMEN

La doctora María Montessori es una de las mujeres más reconocidas mundialmente por su labor a favor de la educación de los niños. Aunque disponemos de muchos estudios y escritos sobre su obra, queda todavía mucho por conocer sobre su trayectoria, especialmente en los años de la vinculación con Barcelona y Cataluña. En este artículo pretendo aportar algunos datos nuevos sobre los motivos y circunstancias de su llegada y su primer Curso Internacional en Barcelona. La Mancomunitat de Catalunya aglutinó muchos de los proyectos que tenía para mejorar aquella sociedad catalana de principios de siglo alrededor de su propuesta educativa. Eladi Homs fue uno de los encargados de gestionar estos primeros años. La recuperación de su corres-

pondència personal ha dado luz a mucha información hasta ahora desconocida. La colaboración de la doctora Montessori con las instituciones catalanas se ve truncada en 1922, pero se recupera con mucha más fuerza a partir de 1929, cuando vuelve a vivir en Barcelona. El hecho de conocer mejor los detalles y circunstancias de su obra e influencia en Barcelona nos da pistas para entender la posterior evolución de la llamada renovación pedagógica catalana, que aún continúa viva hoy.

PALABRAS CLAVE: María Montessori, Mancomunitat de Catalunya, renovació pedagògica, Eladi Homs, Curso Internacional Montessori 1916, Anna Maccheroni.

I. INTRODUCCIÓ

La societat actual és plena d'avanços tecnològics i de coneixements que han anat augmentant de manera trepidant els darrers anys. Això ens ha proporcionat qualitat de vida a alguns, però també ha accelerat la desigualtat d'altres i la degradació del medi ambient, que sembla ja un fet irreversible. Sabem que sols un canvi d'actitud i de prioritats per part de la mateixa ciutadania pot reconduir aquesta situació a favor de la humanitat i del planeta. És clar que el canvi només es pot produir a través dels nostres infants, els adults del futur. Cal fomentar una educació que permeti desvetllar les seves potencialitats més grans i la visió solidària d'espècie vinculada al gran ecosistema que és la Terra.

Tots veiem la necessitat de la millora de l'educació i ens trobem amb allaus de propostes, metodologies, materials i formacions de tota mena basades en descobriments, visions i projectes que semblen nous. Moltes administracions, institucions i escoles estan fent grans esforços per donar alternatives a la, encara vigent, manera tradicional d'afrontar l'educació. Per altra banda, constatem que els principis pedagògics en els quals es basen la majoria d'aquestes noves propostes pedagògiques ja s'explicaven i es posaven en pràctica a principis del segle xx. També, els descobriments científics actuals donen raó a les observacions i intuïcions que es feien llavors. Una d'aquelles propostes, potser la més elaborada i que té més influència encara avui, és la de la doctora Montessori.

En aquest article pretenc aportar dades noves que ajudin a entendre els primers mesos de l'estada de Maria Montessori a Barcelona i també algunes pistes sobre el gran abast que va prendre la seva proposta educativa a casa nostra.

Crec que el fet d'estudiar com es van assajar i investigar aquestes pedagogies al segle passat ens pot ajudar a valorar la seva idoneïtat per a les escoles actuals. L'estudi històric de les pedagogies també pot ajudar a reconciliar prejudicis i a trencar estereotips encara presents en la comunitat acadèmica i que, sovint, fan que es donin per descartades idees bones que es poden aplicar a l'actualitat. Penso que això és el que passa amb la pedagogia Montessori. En alguns països, com a Catalunya, hi va haver inicis fulgurants, però a causa de diverses circumstàncies, es va donar pas a un descrèdit posterior que ha perdurat fins avui. Ens cal conèixer la història, analitzar bé quines són les bases teòriques científiques contrastades i analitzar-ne la pràctica per poder aprofitar els punts forts en l'aplicació a les nostres escoles. Parlo des del meu paper d'investigador, però també des dels més de trenta anys d'experiència com a mestre a educació primària, vint dels quals en la metodologia Montessori. Després d'haver-me format en diverses metodologies i aprofundit en la metodologia Montessori, vaig esdevenir-ne formador internacional.

A partir de l'any 2015 faig una recerca exhaustiva sobre l'estada i la influència de Maria Montessori a Catalunya des de 1911 fins a 1936. He analitzat moltíssims arxius amb actes, correspondència i tota mena de documentació i he llegit llibres, publicacions i premsa, tant catalanes com internacionals. També, a través d'entrevistes i de l'anàlisi del fons inèdit de la correspondència privada d'Eladi Homs, he pogut construir un relat més precís de la història de la metodologia Montessori a Catalunya.

2. EL FONS DOCUMENTAL D'ELADI HOMS

El 2016, després de seguir la pista de la família Homs, ja que alguns d'ells són persones conegudes en l'àmbit polític i empresarial a Catalunya, vaig poder arribar fins a la seva filla petita, encara viva. Elvira és una senyora molt activa i lúcida que em va dir que tenia molta documentació personal inèdita del seu pare.

Eladi Homs tenia el costum i l'interès de documentar moltes de les gestions que feia, guardar còpies de les cartes i recopilar tots els articles que escrivia. Aquesta documentació, amb els anys, s'havia anat dividint entre diferents fills d'Homs fins que, el 1981, amb motiu del centenari del seu naixement, l'Ajuntament de Valls, la seva vila natal, va organitzar una exposició que va generar la unificació de gran part d'aquest arxiu i documentació. L'arxiver del moment, Jep Martí Baiget, va fer una primera neteja i ordenació del material en cinc capsos diferents i el va tornar a la família.

Des dels primers contactes que hi vaig mantenir, la família de seguida em va donar accés a tots els documents, i entre 2017 i 2018 els van escanejar tots. El primer que vaig estudiar va ser el contingut de la capsa 3, que contenia la major part de documents relacionats amb els principis de la pedagogia Montessori a Barcelona. L'anàlisi d'aquesta important quantitat de documents i comunicacions personals i administratives d'Eladi Homs m'han permès conèixer molts detalls desconeguts fins ara sobre les circumstàncies de l'arribada de la doctora Montessori, sobre l'inici de les polítiques educatives de la Mancomunitat i del rol d'Eladi Homs en la renovació pedagògica d'aquells anys. En aquest fons podem trobar documents des de 1907 fins a 1969, però hem de lamentar que mai no es va arribar a trobar la correspondència dels importants anys que van de 1917 fins a 1936. La consulta d'aquests documents, així com la meua anàlisi dels arxius relacionats amb Montessori, estaran pròximament a l'abast dels historiadors i del públic interessat en general. La família està gestionant la cessió d'aquest fons a un arxiu públic català.

3. L'INTERÈS PER LA MILLORA DE L'EDUCACIÓ A PRINCIPI DEL SEGLE XX

A Europa i a Espanya, tant a final del segle XIX com a principi del XX, hi va haver una gran explosió d'avenços en tecnologia, art, pensament, psicologia i educació. Barcelona va formar part d'aquesta efervescència en l'anomenat modernisme, en què s'exaltava l'esperit romàntic i poètic; i després en el noucentisme, que apareixia com a moviment més lligat a la raó i al pragmatisme. Aquest moviment s'identificava amb els interessos de les classes benestants i contrastava amb la situació de pobresa i analfabetisme de la majoria de la població. També, les idees de renovació moral, d'igualtat, de laïcisme i de canvis polítics es van anar estenent amb força. Tot això, juntament amb la creixent industrialització i el colonialisme, que van ocasionar arreu conflictes socials molt greus. Com és prou sabut, un va ser l'anomenada Setmana Tràgica a Barcelona l'any 1909, una revolta amb una repressió posterior molt important.

En aquell context, molts veien en l'educació l'agent positiu de canvi per a la millora de les generacions futures. Van sorgir acadèmics i entusiastes que començaren a investigar i a provar propostes educatives emmarcades en el que s'acabaria anomenant escola nova. S'han localitzat, d'aquella època, molts assaigs educatius amb l'objectiu de trobar una alternativa a l'escola tradicional. Molts van ser efímers, sense gaire continuïtat ni desenvolupament, però

sempre amb molt bones intencions. Les institucions i els governs progressistes es miraven les propostes amb bons ulls i solien organitzar viatges per conèixer noves pràctiques arreu del món. Les institucions catalanes, com la Diputació i l'Ajuntament de Barcelona, també s'hi van afegir i feren les seves apostes i assaigs en diferents línies educatives. Una mostra de tot això és el suport que aquestes institucions van donar a l'Escola de Mestres de Joan Bardina, qui proposava una gran renovació en l'ensenyament, però va acabar sent apartat per la gran oposició a causa de temes religiosos i polítics. En aquest context de recerca, assaigs i intents de polítiques educatives innovadores hem d'emmarcar la de la doctora Montessori, una de les apostes més decidides de la Diputació de Barcelona i de l'Ajuntament.

Un dels primers personatges que va tenir l'encàrrec de dur aquesta metodologia a Barcelona va ser Eladi Homs. Encara que provenia del món del comerç, a vint anys ja era col·laborador de Bardina a l'Escola de Mestres i era considerat un jove apassionat, amb molta clarividència i capacitat de feina. El 1907, tant el seu amic Bardina com Palau i Vera el van animar a demanar una beca de l'Ajuntament per formar-se en Educació en alguna universitat dels Estats Units. Va estudiar a Chicago i des d'allà va començar a escriure cròniques i articles d'opinió. En aquells escrits descrivia la vida, la cultura i les propostes pedagògiques d'Amèrica i tot allò el va estimular a reflexionar al voltant de la necessitat de fer canvis en l'educació al nostre país. Els seus escrits de propostes innovadores van ser llegits i admirats, i així va anar fent-se un nom en el món de l'educació d'aquell moment.

Va tornar precipitadament d'Amèrica el 1910 amb la idea de substituir Bardina a l'Escola de Mestres, que acabava de rebre el rebuig a les seves propostes pedagògiques. Llavors, Prat de la Riba, president de la Diputació de Barcelona, el va triar per elaborar una reforma educativa. Després del fracàs de Bardina, Eladi Homs tenia un perfil que seria més acceptat pels diferents sectors polítics i religiosos influents de l'època. La Diputació havia retirat el suport a l'Escola de Mestres de Bardina i volia ser qui liderés aquella renovació pedagògica. Calia modernitzar les pràctiques educatives catalanes i trobar referents internacionals ben contrastats.

4. L'ENTRADA DE LES IDEES DE MARIA MONTESSORI A CATALUNYA

En aquells anys les pràctiques educatives de Maria Montessori a Itàlia s'anaven estenent i el 1909 va publicar el llibre que la va fer coneguda arreu: *Il Metodo della Pedagogia Scientifica applicato all'educazione infantile*. A partir

d'aleshores, la premsa internacional divulgava la seva proposta i es rebia arreu del món amb molt d'èxit. Sabem que Palau i Vera, que havia fracassat en diferents assajos pedagògics propis, va ser un dels que va llegir amb molta atenció aquell llibre.

A Catalunya trobem la primera referència a Maria Montessori en la publicació del 24 de setembre de 1911 a la revista *Feminal* en un article titulat «Costures Modernes», signat per l'escriptor Josep Alemany i Borràs.¹ A l'article hi havia una petita biografia de Maria Montessori i una descripció de les principals característiques del seu mètode. El juny del 1912 la revista barcelonina *Revista de Educació*,² dirigida per Eladi Homs, va començar tota una sèrie d'articles sobre el sistema Montessori. L'acadèmic i polític Eugeni d'Ors també en publicava referències en la seva glosa al diari *La Veu de Catalunya*.³

Tenim diverses fonts que ens expliquen el paper rellevant de mossèn Antoni Casulleras i Calvet, un missioner mallorquí que havia tornat de Guatemala, de la Missió de Sant Vicenç de Paül, en l'acostament de Barcelona a Montessori. Sense conèixer l'obra de Maria Montessori, va tenir l'objectiu de crear escoles catòliques on es formessin els infants a partir de tres anys i va pensar en el nom de «Casa dels Nens». Quan el mossèn va llegir el llibre de la doctora el 1910, va trobar providencial la coincidència de noms i molt apta l'aplicació del mètode per a les escoles. Sense saber que Montessori era també catòlica, va pensar que aquella senzillesa i aproximació als infants seguien els principis de la fe cristiana. De seguida, va proposar al pare Frederic Clascar, un religiós influent de la Casa de la Maternitat, aplicar aquella metodologia a la Casa Provincial de Maternitat i Expòsits de Barcelona. Aquesta institució, que es dedicava a l'assistència dels infants abandonats i a l'atenció a les dones, era responsabilitat de la Diputació de Barcelona i era gestionada per la congregació religiosa del pare Casulleras.⁴

¹ Article de J. ALEMANY BORRÀS titulat «Costures Modernes» a la revista *Femina*, 1, 1911 (54), p. 20.

² *La Revista de Educació* (gener de 1911-juny de 1913) va ser creada per Joan Bardina, s'editava a Barcelona i Eladi Homs la va dirigir des de gener de 1912.

³ Vegeu, per exemple, a l'article d'Eugeni d'Ors «Xènius» a *La Veu de Catalunya* del 23 d'octubre de 1912, núm. 4834, any XXI, p. 1, la glosa titulada «Maria Montessori», en què descriu bondats de la seva proposta.

⁴ Nota dels coordinadors del monogràfic: vegeu l'article signat per DIEGUEZ, Alejandro i FULLANA, Pere en el mateix número monogràfic d'aquesta revista: «Maria Montessori i el pare Antoni Casulleras: innovació pedagògica i catolicisme modern».

La Diputació de Barcelona, liderada per Prat de la Riba i altres intel·lectuals del moment com Eugeni d'Ors i Puig i Cadafalch, tenia l'afany de millorar l'estat de conflictivitat social. Ho feia a través de l'assistència a les famílies desfavorides, la millora d'edificis i infraestructures i l'oferta d'una bona educació des dels més petits fins a la universitat. No és d'estranyar que una de les seves prioritats fos aplegar esforços al voltant de la millora de la institució de la Maternitat. El mateix president de la Diputació, Enric Prat de la Riba, era també el president de la junta de la Casa de la Maternitat, i és aquí on es va començar a gestar la idea d'iniciar l'aplicació de la metodologia Montessori a Catalunya.

Dins els plans de millora del sistema educatiu, el 4 d'agost de 1913 la Diputació va crear el Consell d'Investigació Pedagògica com a principal organisme encarregat del progrés de l'educació. Eladi Homs era, en aquell moment, l'ideòleg de l'estratègia educativa, gràcies a la proposta anomenada *Pedagogium*, que havia enviat a Prat de la Riba el 1910.⁵ L'any 1916, amb la nova Mancomunitat de Catalunya en marxa, canviaria el nom per Consell de Pedagogia. Estava presidit per Enric Prat de la Riba i tenia Josep Puig i Cadafalch de vicepresident, Albert Bastardas de tresorer i Eladi Homs de secretari. En la seva primera acta es van definir els objectius, exposant que «vist l'endarreriment en beneficència i ensenyament, volien posar les escoles catalanes al nivell de les estrangeres».⁶ També volien dur a terme una intervenció per forçar millores a les escoles utilitzant, si calia, l'amenaça de retirar subvencions. Una de les primeres accions que es va decidir fer al Consell va ser la visita a la Casa de la Maternitat.

5. INICI DEL MÈTODE MONTESSORI A LA CASA DE LA MATERNITAT I EL CURS DE 1914

El Consell d'Investigació Pedagògica va encarregar a Homs un informe per tal d'iniciar una renovació de la Casa de la Maternitat. En les actes de les reunions de la Casa de la Maternitat de novembre de 1913, es recull que Homs proposa començar-hi una aula model de pàrvuls seguint la metodologia

⁵ Homs esmenta el projecte *Pedagogium*, que va presentar a Prat de Riba, en un article: HOMS, Eladi. «Una Normal Catalana», *La Publicitat*, 18/10/1931, p. 1.

⁶ De l'acta de constitució del Consell d'Investigació Pedagògica de 4/8/1913. Font: Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona.

Montessori: en detalla el pressupost, les millores necessàries per a les instal·lacions i nomena la persona encarregada de tirar-ho endavant: el seu amic Palau i Vera.⁷ El mateix pla incloïa enviar aquell mateix novembre el pedagog Palau i Vera a visitar escoles a Roma per tal que al gener iniciés el projecte amb infants orfes de la Casa de la Maternitat. Mentrestant, s'havien d'adequar les instal·lacions i tot el mobiliari.

Casa de Maternitat de Barcelona. Assaig del sistema Montessori. 1914. Foto d'Alejandro Antonietti (font: Arxiu Casa de la Maternitat)

Palau i Vera va visitar escoles i va tornar molt animat a iniciar el seu assaig. Va posar en marxa el projecte amb prou èxit, però calia disposar de mestres formades i preparades per a aquell gran repte. Tota aquella atmosfera d'il·lusió i optimisme va animar la Diputació i l'Ajuntament a aprofitar el II Curs Internacional Montessori, que es feia a Roma el mateix 1914, enviant-hi mestres a formar-se. Es pretenia, així, la continuació de l'assaig de l'aplicació de la metodologia a les escoles catalanes. Finalment, van ser set les mestres pensionades; dues de la mateixa Diputació de Barcelona, que ara ja formava part de la Mancomunitat de Catalunya; quatre de l'Ajuntament de Barcelona, i una de l'Ajuntament de Lleida. Les pensionades a Roma van tenir molt bona connexió amb la doctora Montessori i establiren, així, contactes estrets amb la mateixa Mancomunitat. Elles explicaven a la doctora que la seva feina era

⁷ De les actes de la Casa de la Maternitat de l'any 1913. Font: Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona.

molts valorada a Barcelona i que hi havia moltes ganes d'introduir-hi la seva metodologia.

En tornar del curs, les pensionades es van dedicar a explicar la metodologia fent cursos i xerrades arreu de Catalunya, mentre que el Consell de Pedagogia organitzava la primera Escola d'Estiu (1914) al voltant de la pedagogia Montessori. Les dues pensionades per la Diputació es van posar a treballar a l'escola de la Maternitat; la de Lleida, a l'escola de la Maternitat de Lleida; una, en una escola estatal, i dues, en escoles municipals. Leonor Serrano, que era inspectora d'ensenyament, es dedicaria a la promoció de la metodologia d'altres maneres, com la seva primera publicació sobre el mètode Montessori el 1915.⁸

6. LA DECISIÓ DE LA DOCTORA MONTESSORI DE VENIR A BARCELONA I L'ESCOLA MONTESSORI DE LA MANCOMUNITAT

El 1915 la doctora tenia previst anar als Estats Units a fer una gira. En tornar, aniria a Londres a fer un curs. L'esclat de la Primera Guerra Mundial va fer cancel·lar aquest curs i es va plantejar fer-lo a Barcelona, tal com li havien proposat. En aquell moment tenia problemes amb les col·laboracions a Roma i preveia altres alternatives que li permetessin continuar els seus assajos amb un laboratori de recerca i establir un centre de formació. Això va fer que es plantegés anar a viure als Estats Units. A Barcelona, però, se li obria també una opció vàlida. La Mancomunitat de Catalunya tenia interès per organitzar un curs Montessori i continuar l'assaig de l'escola per als infants més grans. Per a Montessori, aquest pla s'acomodava als seus interessos. Si havia de fer un curs, hauria de tenir una aula model on podria continuar assajant el mètode i li serviria de font d'inspiració per acabar el nou llibre per als infants fins a deu anys que estava preparant. L'aposta ja estava feta.

La doctora tenia el compromís del viatge als Estats Units i, per tal de preparar l'aula model, va enviar la seva fidel amiga i col·laboradora Anna Maccheroni a Barcelona.⁹ La idea inicial del Consell de Pedagogia era que

⁸ Leonor Serrano el 1915 publica a Madrid el seu primer llibre sobre el mètode Montessori, anomenat *La pedagogia Montessori*. Es tractava d'un «Estudio informativo y crítico presentado al Ministerio de Instrucción Pública y al Ayuntamiento de Barcelona».

⁹ MACCHERONI, Anna. *A True Romance: Doctor Maria Montessori as I Knew Her*. 1a edició. Edinburgh: Darien Press Montessori Trust, 1947.

estigués només quatre mesos a la Casa de la Maternitat iniciant l'aula per a infants fins a deu anys, esperant a començar el curs durant l'estiu de 1915, quan la doctora tornés d'Amèrica. Ella mateixa explica que en arribar a Barcelona, el febrer de 1915, va quedar meravellada de la ciutat, la gent i la seva cultura. Maccheroni es va adaptar molt de pressa i al desembre d'aquell mateix any ja entenia i parlava perfectament en català. S'observa aquest fet a través de les comunicacions amb Maria Montessori en què li transmetia la seva passió per Barcelona. Això va fer que fins i tot la doctora intentés convèncer el seu pare malalt que anés a viure a Barcelona.

Maccheroni de seguida es va posar a organitzar l'aula, que inicialment havia de ser a la Maternitat, però a l'instant va veure que no era el lloc adequat. Descriu amb pena la situació dels infants a la Casa de la Maternitat i explica que, veient la situació, va proposar continuar l'assaig en un altre lloc, per tenir unes condicions més bones de treball. El fet posterior és que el Consell de Pedagogia es va afanyar a cercar un local per tal d'iniciar una escola nova, amb fills de polítics, intel·lectuals i obrers.

Anna Maccheroni, amb el suport i l'ajuda d'alguns intel·lectuals, va tirar endavant la nova aula i van preparar, adaptar i traduir materials a la llengua i cultura catalanes. L'escola es va muntar precipitadament al carrer Universitat. Pompeu Fabra feia escrits als diaris i es cuidava de preparar i adaptar el material de llenguatge, Francesc d'Assís Galí dissenyava els mobles per a l'escola i s'ocupava de l'ensenyament del dibuix, Frederic Clascar s'ocupava de l'ensenyament religiós. Tots ells ho feien sense cobrar. El primer material Montessori es va dur des de Roma, però ben aviat es va començar a elaborar en tallers a la Casa de la Caritat i amb l'ajuda d'empreses de Barcelona.

En acabar el curs escolar, el juliol de 1915, hi havia a l'escola trenta-quatre infants. Dotze eren a la classe que havia de ser de primer d'elemental, i vint-i-dos a la classe dels petits. Aquell assaig va anar molt bé i calia seguir amb l'adaptació dels infants a l'escola allargant l'estada de Maccheroni al capdavant d'aquell projecte. Ella mateixa va elaborar un llarg informe d'aquells quatre mesos, anomenat «Resultats del mètode Montessori», i va proposar-ne la continuació. Aquell informe va impressionar gratament el Consell de Pedagogia, destacant el seu funcionament brillant, i van decidir publicar-lo per a les famílies i per a la revista *Quaderns d'Estudi*.¹⁰ L'estiu de 1915 comptaven

¹⁰ Uns anys més tard, a la revista *Quaderns d'Estudi* del Consell de Pedagogia, concretament en el número 39 del mes d'abril de 1920, es publicava l'article de Palau i Vera «Un assaig d'aplicació del mètode Montessori a la Casa de la Maternitat de Barcelona».

que a final d'any arribaria Maria Montessori a Barcelona a fer-hi el Curs Internacional, i calia tenir l'escola en condicions per servir d'escola model. Altres reptes per al nou curs 1915-1916 eren: trobar un lloc més gran per a l'escola per poder tenir-hi més aules per a més alumnes i grups, una sala de música i un pati al voltant. Finalment, van trobar el local al carrer Diputació, número 61, i així van poder admetre fins a cent divuit infants.

Escola Montessori. Aula de la Casa dels Nens (22 de gener de 1916). Foto de Frederic Ballell Maymí (font: Arxiu fotogràfic de Barcelona)

7. ARRIBADA DE LA DOCTORA I PREPARACIÓ DEL III CURS INTERNACIONAL MONTESSORI

Eladi Homs, que era el responsable d'organitzar el curs Montessori i l'encarregat d'impulsar la promoció de les idees Montessori a Catalunya, tenia poc contacte amb la doctora, ja que les comunicacions amb els Estats Units eren molt deficientes. Va ser molt difícil poder preparar res per avançat a causa dels compromisos creixents de la doctora als Estats Units. El maig d'aquell any comptaven que arribaria al setembre, però finalment la seva arribada es va anar posposant fins a Nadal de 1915. Mentre esperaven l'arribada de la doctora Montessori, es van continuar fent xerrades sobre el seu mètode educatiu arreu de Catalunya. Al novembre, Anna Maccheroni i el mateix Eladi Homs van organitzar un petit curset previ al Curs Internacional. Malgrat tot, a l'Escola d'Estiu, a causa de pressions contràries a la preponderància d'una sola metodologia estrangera, sols s'hi va fer un petit curs.

Aquell mes de desembre, Anna Maccheroni va anar a Algesires a rebre Maria Montessori i el seu fill Mario Montessori. En el trajecte van passar primer per Madrid, on van estar uns quants dies amb la intenció de contactar amb diferents personalitats culturals i polítiques. Eladi Homs havia deixat instruccions molt precises sobre les personalitats amb qui havien de contactar.¹¹ De les setze personalitats, en descrivia les característiques i les seves simpaties o antipaties vers Catalunya. D'aquests personatges, en podria destacar el capità Teodoro Iradier, l'ajudant del rei que havia anat a Roma a veure el mètode amb Leonor Serrano; José Castillejos, responsable de subvencions per a estudis a l'estranger i del qual deia que era culte i pessimista, envejós de Catalunya; el senyor Burell, aleshores ministre d'Instrucció Pública; el senyor Ortega Gasset, que era com l'Eugení Ors a Madrid, un jove amb talent que dirigia un diari intel·lectual i tractava bé els catalans, i Ramón y Cajal, segons ell, científic de cèl·lules nervioses.

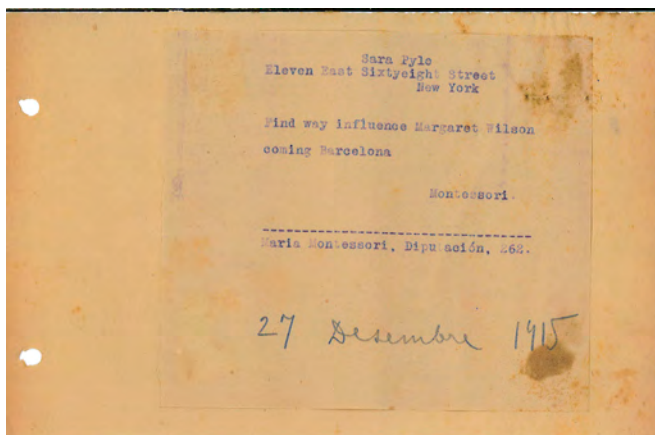
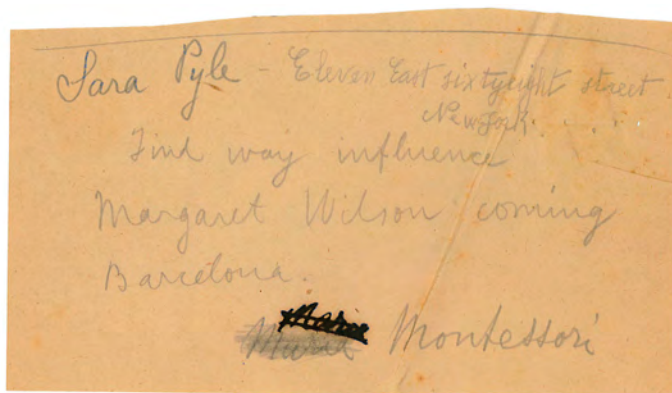
Finalment, Maccheroni, la doctora i el seu fill Mario van arribar a Barcelona el dia 23 de desembre a les 8.30 hores del matí en tren. Allà els va rebre tota una comitiva en què també hi havia la seva col·laboradora Anna Fedeli, que havia arribat des de Roma. Més tard, arribaria la seva col·laboradora Adelia Pyle, que també els havia d'ajudar en el curs. La coincidència de Nadal amb l'arribada de la doctora va aportar un ambient d'optimisme entre els que l'esperaven a Barcelona. La nit de Nadal van anar a un concert al Palau de la Música, on la doctora va esclatar en plors d'emoció escoltant «El cant dels ocells». La doctora estava molt emocionada i, sobretot, afectada per la mort recent del seu pare a Itàlia. Aquell fet va ser molt comentat, va sortir a la premsa i va servir per unir més la doctora amb la societat barcelonina.¹²

Després de visitar unes quantes escoles, com la de la Sagrada Família, on es pretenia aplicar el seu mètode, es van posar a fer feina de seguida per organitzar el curs. No s'havia fet gairebé res i calia, en pocs dies, tenir-ho tot a punt. L'inici de curs estava previst, en principi, el gener de 1916, però el van acabar posposant fins al febrer. El primer que calia fer era dissenyar i promocionar al màxim el curs, i per això necessitaven la mínima informació. S'hi van posar tots a fer feina utilitzant la mateixa escola Montessori de la Mancomunitat del carrer Diputació com a seu de l'organització. Tot i tenir

¹¹ En la correspondència personal d'Eladi Homs del 19 de desembre de 1915 trobem una carta adreçada a Anna Maccheroni amb tot de noms i descripcions dels personatges amb qui calia contactar a Madrid.

¹² MONTESSORI, Carolina. *Maria Montessori Writes to Her Father, Letters from California, 1915*. Amsterdam: Montessori-Pierson Publishing Company, 2015.

tan poc temps de marge, calia assegurar l'èxit del curs fent-ne una molt bona promoció. Es pretenia que hi hagués el màxim d'assistents de Catalunya, però també de la resta d'Espanya i del món. Homs va ser especialment actiu fent moltes gestions. En el seu fons documental podem trobar nombroses cartes als seus contactes, premsa, institucions i empreses.

Mostra del treball d'Eladi Homs com a secretari. En aquest exemple es veu com una nota manuscrita de la doctora Montessori es passava a màquina i després s'enviava. Aquest era un telegrama del 27 de desembre de 1915 de la doctora a la seva amiga Sara Pyle als EUA perquè convencés la filla del president Wilson que vingués a Barcelona amb ells (font: arxiu familiar i personal d'Eladi Homs. Correspondència)

En un dels seus articles titulat «La doctora farà un curs a Barcelona», deia:¹³

«A causa de la guerra, aquí nosaltres, els catalans, en el nostre recés mediterrani tenim el deure de preparar-nos per les hores angunioses que seguiran a l'acabament de la gran guerra... Una pedagogia encertadíssima, que sembla feta aposta per als catalans, ens ha enviat Déu en el nostre ajut: la Pedagogia Científica de la Doctora Maria Montessori. Cal formar-se bé per evitar les desnaturalitzacions. Maria Montessori ha accedit a venir a Barcelona a fer el curs... Cal col·laborar a portar com més alumnes millor... Si el curs Montessori assolix l'èxit que esperem, ens haurem situat ja a mig camí de la solució de grans problemes de cultura latents, que a causa dels enigmàtics dies que vindran després de la guerra serien una lastra insuportable per al nostre progrés i potser una amenaça constant a la nostra vida social».

A més dels contactes que va fer amb personatges rellevants i institucions polítiques, eclesiàstiques i acadèmiques de Catalunya i de diferents ciutats espanyoles, en l'àmbit internacional, va col·laborar estretament amb el senyor C. A. Bangs, gestor dels afers de la doctora a Londres, per tal de dur mestres interessats d'Anglaterra al curs. Amb el senyor Bangs també va haver de gestionar la vinguda d'un fidel seguidor de la doctora, Claude Claremont, que havia de ser l'assistent principal del curs. Finalment, malgrat les nombroses gestions i cartes de la mateixa doctora, el Govern britànic no el va alliberar del seu deure militar.

Homs, gràcies a la seva tasca, va aconseguir molt suport i adhesions que van facilitar una nombrosa inscripció per al curs. Es van apuntar més de dues-centes persones a un curs en què, per primer cop, la doctora havia d'explicar com afrontar l'educació religiosa i quins materials calia utilitzar per als infants de fins a deu anys.¹⁴

¹³ El retall d'aquest article l'hem trobat en la documentació personal d'Eladi Homs, però en desconeixem la data exacta i de quin diari o revista es tracta. Sí que es pot llegir que està en una secció anomenada *Catalunya i el Món*. HOMS, Eladi; «La doctora farà un curs a Barcelona».

¹⁴ MONTESSORI, Maria. *I Bambini Viventi Nella Chiesa. La Vita in Cristo. La Santa Messa Spiegata Ai Bambini*. Roma: Garzanti, 1970.

8. EL CURS DE 1916

Al fullet de propaganda que es va publicar el gener de 1916 es detallaven les característiques del curs.¹⁵ Es tractava d'un llibret de vuit pàgines de mida A5 amb el títol «*Curso Internacional Montessori de Barcelona teórico y práctico a cargo de la doctora María Montessori. Doctora en medicina y pedagogía. Fundamentos de la pedagogía científica, enseñanza de párvulos (Case dei Bambini), enseñanza elemental hasta los diez años, educación religiosa católica*». S'especificaven les dates del 15 de febrer al 15 de maig i l'acompanyava un llarg text en el qual hi havia una descripció de la trajectòria de Maria Montessori i del procés seguit fins ara a Catalunya. Acabava dient: «I ja les coses havent arribat a aquest punt, havent el públic intel·ligent demostrat d'una manera tan clara la seva preferència pel mètode Montessori, solament mancava una cosa per llençar d'un mode definitiu aquest moviment com una nova normalitat pedagògica: la preparació de mestres que poguessin portar eficaçment a terme la transformació de les escoles existents de tota mena».

En el fullet també es descrivia la tasca dels estudiants. Consistiria a atendre les lliçons teòriques, observar aules en funcionament i fer pràctiques amb els materials. També, s'explicava que es donaria un diploma si se superava un examen teòric i pràctic que els acreditaria per poder ensenyar en futures escoles Montessori. Es parlava de la creació d'una junta protectora que en un futur vetllaria per tal que en aquestes escoles se seguís correctament la metodologia.

El preu de matrícula era de dues-centes pessetes per als espanyols i italians, i vuit-centes pessetes per als estrangers d'altres països, amb un cinquanta per cent de descompte si provenien de països en guerra. El curs era obert a tothom que tingués alguna relació amb l'educació, com ara mestres, estudiants, religiosos, higienistes, metges i també altres estudiosos. S'animava els ajuntaments i les institucions perquè subvencionessin mestres per assistir-hi i també que invertissin en escoles i materials escolars. Les famílies també hi estaven convidades i es preveia que, si hi havia prou famílies que ho demanessin, els permetrien anar-hi com a oients amb unes condicions especials.

¹⁵ Aquest fullet és un llibret de vuit pàgines imprès a la impremta de la Casa de la Caritat de Barcelona, que es pot trobar als arxius de l'Associació Montessori Internacional. Hi ha un altre fullet diferent, de quatre pàgines, en què hi ha una butlleta d'inscripció que es pot trobar al Fons Verrié de l'arxiu de la Universitat de Girona.

Gràcies a les gestions es van aconseguir cinquanta-cinc beques d'institucions catalanes per a mestres i també el permís d'aquests estaments i de l'Església catòlica per deixar assistir els mestres al curs. Una tasca més difícil va ser convèncer el ministeri de Madrid de fer-ho. El Govern de Madrid veia amb mals ulls l'aposta de la Mancomunitat de Catalunya per la regeneració educativa i creien que el que volien era fer propaganda catalanista. A Barcelona, el Partit Conservador Republicà Radical (PRR) també feia molta oposició al curs pel tractament de la religió catòlica i per la propaganda catalanista que deien que suposava. El ministre va fer un decret que prohibia que els mestres nacionals s'absentessin de la feina per fer aquest curs. Per evitar això, hi va haver moltes gestions de Maria Montessori, Eladi Homs i, fins i tot, del rector de la Universitat de Barcelona i del batlle de Barcelona. Finalment, després d'una enèrgica carta de protesta de quinze diputats i senadors adreçada al ministre, van donar permís d'assistència, però només als mestres nacionals de Barcelona. Aquest fet va afavorir que al curs, malgrat la participació d'estudiants d'arreu del món, no hi participés gairebé ningú de la resta d'Espanya. Per aquest fet, l'ús del castellà va ser minoritari, cosa que va aixecar molta polèmica mediàtica. Políticament, a Madrid, aquell curs es veia com una aposta de la Mancomunitat per fomentar l'ús del català en detriment del castellà i també deixava en evidència l'Estat espanyol davant el públic estranger que participava en el curs.¹⁶ Els organitzadors del curs van contestar dient que el fet que no hi hagués estudiants en llengua castellana, però sí que n'hi hagués molts en llengua anglesa, era per culpa del boicot del Govern de Madrid.

Finalment, dels cent vint-i-cinc alumnes que inicialment es preveien, el curs va tenir cent vuitanta-set alumnes i cinquanta-vuit oients. D'aquests alumnes, cinquanta eren pagats per institucions catalanes (vint de la Mancomunitat, vint-i-cinc de l'Ajuntament de Barcelona i la resta d'altres ciutats catalanes). També, hi va haver un mestre pagat per l'Ajuntament de Pamplona, un mestre de Santander pagat per l'Editorial Araluce i cinc estudiants de la Facultat de Ciències subvencionats per la mateixa Adelia Pyle, traductora i col·laboradora de la doctora.

No s'ha trobat cap llista dels estudiants del curs, però se'n poden saber els noms de la majoria gràcies a cartes, fulls d'inscripció i documentació diversa.

¹⁶ Podem trobar notícies a la premsa espanyola d'aquell moment que parlen d'aquest fet, com l'article «La política española ante la acción nacionalista en algunas regiones», de Diego Pazos García, a la revista *Nuestro Tiempo* del març de 1916, 207, p. 1.

Per exemple, se sap dels alumnes estrangers gràcies a una carta del mes de març d'Eladi Homs a Fedeli, que ja havia tornat a Roma, en què li explica que Mario M. Montessori acompanyava a fer excursions molt interessants les sis alumnes angleses i un home que assistien al curs. També se sap que hi havia un portuguès i una portuguesa, Miss George i Miss Caroline Kenney del Canadà, i una italiana de les escoles de Barcelona. A causa de la guerra, va ser molt difícil que hi assistissin més estrangers. Se sap, també, que molts candidats en van quedar fora i que hi havia una llarga llista d'espera.

La sessió d'inauguració es va fer al local del Centre Excursionista al carrer Paradís, 10, de Barcelona, el 16 de febrer a les sis de la tarda. El sistema de control per entrar al curs era a través d'unes contrasenyes que cadascú tenia i que havia de donar en entrar a l'edifici. Setmanalment, es feien unes quatre sessions teòriques de set a vuit de la tarda els dilluns, dimecres, dijous i divendres a la mateixa sala d'actes del carrer Paradís. En total, es van donar trenta-vuit lliçons que van acabar el 10 de maig. Cada final de setmana s'entregava als estudiants la traducció al català de cada lliçó de la doctora Montessori i, finalment, se'n va editar un llibre. El Consell de Pedagogia, també, va publicar uns resums reduïts de cada lliçó a la publicació *Quaderns d'Estudi*.¹⁷

Maria Montessori va dedicar la major part del temps del curs a demostrar científicament el perquè de l'aproximació respectuosa que s'havia de fer envers l'infant. Va insistir molt en la necessitat d'oferir a l'infant un ambient higiènic, tant a l'escola com a casa, i donar-li materials que l'ajudessin a desenvolupar-se físicament i intel·lectualment per ell mateix. Va presentar els exercicis de vida pràctica i els d'educació dels sentits i va fer especial atenció als materials a utilitzar per als nens més grans, fins a deu anys, en matemàtiques, llengua, geometria i música. Sobre l'estudi de les ciències i la història, va parlar de la necessitat de disposar d'especialistes i d'estimular la recerca a través de la imaginació dels infants.

¹⁷ A la revista *Quaderns d'Estudi* del Consell de Pedagogia de l'any I, vol. II, en els números 4 i 5, de maig i juny de 1916, es publiquen resums de les lliçons teòriques de la doctora Montessori al curs internacional.

Maria Montessori amb un alumne a la Casa dels Nens de Barcelona (any 1916). Foto de Frederic Ballell Maymí (font: Arxiu Fotogràfic de Barcelona)

El format dels cursos que solia fer la doctora Montessori, constituïts, com el de Barcelona, per trenta-vuit lliçons, a part de les observacions i pràctiques, queda molt lluny dels que es fan actualment, amb més de quatre-centes cinquanta hores de lliçons, a part de les observacions i pràctiques, en un curs de l'Associació Montessori Internacional (AMI) d'educació primària. La mateixa Maria Montessori ho reconeixia més tard en una entrevista feta a Barcelona el 1919, en la qual comentava que voldria establir centres permanents d'entrenament arreu on anava, perquè aquells cursos curts que s'estaven duent a terme no eren suficients per preparar mestres.¹⁸ Deia que ella només tenia temps per exposar les seves idees i que, per això, els mestres tenien mancances en coneixements i altres aptituds, que havien de suplir amb una formació posterior amb gent experimentada. Una bona formació hauria d'incloure, per exemple, les instruccions en totes les àrees, com ara les ciències naturals, la higiene o l'art.

Al discurs final, del dia 10 de maig de 1916, Maria Montessori va fer un breu resum del mètode, el va comparar amb el catolicisme i va dir que el més bon camí vers la pau era a través de l'educació. Aquests són alguns extractes de les seves paraules:

¹⁸ Article de l'entrevista feta a la doctora Montessori el 20 d'abril de 1919. Sense nom del reporter. «With Dr Montessori in Barcelona», *The Times Educational Supplement*, 1 de maig de 1919, p. 208.

«El mètode dona calma, ordre i claredat interior que canvia la seva conducta en la vida pràctica... La pau futura no vindrà per factors externs com els tractats que es puguin fer... Cal transformar internament l'home... He vingut a Espanya atreta pel fet que aquí hi havia més que en altres països la possibilitat de trobar l'ajut per continuar la meva tasca d'ajudar a l'educació espiritual de l'infant. Estic contenta per estar compartint amb tots l'obra de l'amor vers els nens petits. Mai enlloc no he estat tan ben escoltada com aquí. Si voleu recordar-vos de mi, recordeu-me com una persona que s'està desenrotllant, que ha treballat molt, que ha estimat molt, perquè sens dubte heu comprès que la nostra obra no és una obra àrida del pensament, sinó una obra emesa per l'amor».¹⁹

Les observacions es van organitzar de manera que cada estudiant tingués quatre hores a la setmana durant la jornada escolar a l'Escola de la Mancomunitat amb Anna Maccheroni. Al local de l'Escola Industrial hi havia una aula per fer-hi demostracions de materials i pràctiques.

Anna Maccheroni, en els seus escrits posteriors, recorda diverses anècdotes sobre la col·laboració de l'Escola de la Mancomunitat amb el curs. Explica que la cadira que utilitzava per a les lliçons, amb braços d'estil català en blau i taronja, era una que li havia agradat molt a la doctora el primer dia que va anar a l'escola. També, conta com els infants de l'escola ajudaven de maneres diferents: eren observats cada dia pels estudiants, es van encarregar d'empaquetar amb cura els materials de la Maternitat per dur-los a l'aula on farien pràctiques per al curs, i van participar ensenyant a fer servir els materials als estudiants.

En acabar el curs, es van fer els exàmens escrits i orals. Es van examinar un total de cent trenta persones i els diplomes es van donar més tard del 8 de juny, ja que encara no s'havien imprès. El cap de setmana del 19 i 20 de maig, els alumnes van organitzar un banquet a l'hotel Tibidabo en honor de la doctora Montessori i es van organitzar per fer-li diversos regals d'agraïment. Un d'aquests regals va ser la cadira d'estil català que tant li agradava, i l'altre va ser un bust de la doctora en marbre que encara es conserva al Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona.

¹⁹ Extret del recull que va fer la Diputació de Barcelona de les seves lliçons, que es donava enquadernat als alumnes: MONTESSORI, Maria. *Curs Montessori 1916. Lliçons*. Diputació de Barcelona, 1916.

Bust de la doctora Montessori encarregat pels alumnes del Curs Internacional Montessori de 1916 per oferir-li de regal al final de curs. Foto de Daniel Cañigüeral del fons del Museu d'Història de Barcelona (MUHBA)

Segons Eladi Homs, la valoració del curs va ser tot un gran èxit. Valorava que, malgrat el poc temps per organitzar-lo i la situació de guerra que vivia Europa, les entitats catalanes havien col·laborat molt i que mai una ciutat no havia pres un compromís tan gran en un canvi educatiu. Al final del curs es va crear la junta protectora que havia de vetllar per la bona marxa de les escoles Montessori i l'agrupació Amics de Maria Montessori, que seria suprimida el 1923 amb la Dictadura de Primo de Rivera. Els exalumnes del curs de 1916 es van trobar el diumenge 2 de juliol per parlar del curs, i van proposar fer una revista mensual recollint idees i novetats de Montessori arreu del món. Eladi Homs va acollir la proposta i, d'acord amb la doctora, va enviar cartes a una de les seves col·laboradores principals als Estats Units, Miss Parkhurst, que li suggeria editar la revista en l'àmbit internacional, en castellà i anglès. Aquella revista no es tiraria endavant. Hauria d'esperar a les revistes de 1924-1925 a Holanda i les d'Itàlia a finals dels anys vint. La revista de Barcelona s'editaria l'any 1935 mensualment.

Aquell curs havia donat molta energia al voltant del projecte de renovació educativa de la Mancomunitat i es tenien moltes esperances i molts projectes al voltant de la doctora Montessori. Tot i que en aquell moment la

Mancomunitat no tenia la totalitat de les competències culturals i universitàries (en mans de l'Estat espanyol), va dissenyar tota una gran organització per a l'ensenyament primari, secundari, estudis normals per a mestres i institucions diverses per a la formació professional i tècnica a la Universitat Industrial. Vist el gran èxit i l'efervescència de molts intel·lectuals del moment vers la pedagogia Montessori liderant el canvi educatiu del moment, van començar a dissenyar la continuació de l'assaig de la metodologia des de primària passant per secundària i arribant als estudis superiors. L'estiu del 1916, Eladi Homs, en les seves cartes, explicava a Montessori i a d'altres el projecte de l'Institut que haurien d'anomenar oficialment Seminari Laboratori de Pedagogia per aconseguir l'autorització del Govern de Madrid, ja que no tenien competències en l'educació secundària. En aquesta correspondència es poden trobar molts detalls d'aquesta estratègia que poden ser subjectes d'un article posterior.

9. REFLEXIONS FINALS

La història de la relació de Barcelona amb Maria Montessori continua amb molts encontres i desencerts que podríem resumir en quatre etapes molt diferenciades. La primera, que aniria des del 1916 fins al 1921, la definiria com la de l'intent frustrat de fer créixer les idees de Montessori dins la política educativa de la Mancomunitat. Les raons són diverses i susceptibles de ser analitzades en futurs treballs. La segona fase es podria identificar com la de la influència i la pràctica Montessori sense la doctora, que va del 1921 fins al 1929, l'any en què la doctora tornaria a fixar la seva residència a Barcelona. La tercera etapa, la més prolífica i influent, amb col·laboracions explícites tant del Ministeri d'Instrucció Pública de Madrid com, més endavant, de la Generalitat i l'Ajuntament de Barcelona, s'allarga des del 1929 fins al 1936, quan Montessori ha de marxar precipitadament a causa de la Guerra Civil. Realment encara es coneix poc d'aquesta etapa i tot el que se'n té són informacions i activitats que van des de programes de ràdio a obertura d'escoles, campanyes en defensa dels drets dels infants, un altre curs internacional, etc. De fet, si no hagués estat per la Guerra Civil, la història de la influència de Montessori a Catalunya hauria estat molt diferent.

Finalment, la darrera etapa aniria des del 1936 fins al present, i la definiria com la del mètode Montessori de trinxera, oblit i desqualificació en un primer moment i de revaloració els darrers anys.

Acte de clausura del XVIII Curs Internacional Montessori el 1933 al saló de sessions del Palau de la Generalitat amb el president Francesc Macià i la doctora Maria Montessori. Foto de Segarra i Torrents

*Maria Montessori i el seu fill Mario al Tibidabo de Barcelona (any 1933)
(font: fons documental AMI a Amsterdam)*

En l'article he volgut amplificar algunes de les descobertes fetes al voltant dels primers anys, sobretot en relació amb les circumstàncies de la vinguda de la doctora a Barcelona i del seu Curs Internacional del 1916. Mentre escrivia el text, estava preparant el meu doctorat al voltant de la figura d'Eladi Homs en relació amb la col·laboració amb la doctora Montessori i amb el Consell de Pedagogia.²⁰ Així i tot, hi ha encara molt material que cal posar en coneixement del lector i que aportaria moltes dades noves a aquest relat tan interessant de la relació de la doctora Montessori amb Barcelona.

Durant la meua recerca he observat com, avui en dia, en molts escrits i àmbits acadèmics, encara es repeteixen molts dels arguments contraris a aquesta pedagogia que s'esgrimien en els anys de la primera etapa de la Mancomunitat. He vist com moltes opinions personals s'han anat amplificant i repetint gràcies a la difusió i influència de personatges tan rellevants en la renovació pedagògica com Alexandre Galí. De la seva primera etapa hi ha molt a parlar al voltant de les circumstàncies que giraven entorn d'aquell projecte de la Mancomunitat i de les raons per les quals va acabar fracassant. Tot això ha de ser objecte d'un estudi i d'articles posteriors que poden ajudar a entendre i conciliar amb més perspectiva aquell moment tan important de la història de la relació de Montessori amb Catalunya.

FONTS DOCUMENTALS

Fons escrites:

Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona. Actes del Consell d'Investigació Pedagògica.

Actes de la Casa de la Caritat-Maternitat de l'any 1913.

Arxiu Municipal de Barcelona. Ajuntament de Barcelona.

Arxiu Contemporani de Barcelona. Ajuntament de Barcelona.

Arxiu de l'Associació Montessori Internacional a Amsterdam.

Biblioteca Nacional de Catalunya. Generalitat de Catalunya.

²⁰ CAÑIGUERAL, Daniel. *Maria Montessori, Barcelona i Eladi Homs. Període 1911-1923*. Tesi doctoral. Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya, 2022.

Dolors Canals (1913-1936). Notes personals manuscrites.

Arxiu personal d'Eladi Homs. Comunicacions personals del fons privat d'Eladi Homs Oller.

Museu d'Història de Barcelona. Col·lecció Miró. Ajuntament de Barcelona.

Fonts orals: entrevistes amb:

Antònia Canals (neboda de Dolors Canals)

Carolina Montessori (besneta de Maria Montessori)

Elvira Homs (filla d'Eladi Homs).